

ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

1. ΓΕΝΙΚΑ

ΣΧΟΛΗ	ΑΝΩΤΑΤΗ ΣΧΟΛΗ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ		
ΤΜΗΜΑ	ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ		
ΕΠΙΠΕΔΟ ΣΠΟΥΔΩΝ	Προπτυχιακό		
ΚΩΔΙΚΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ	OTHER102	ΕΞΑΜΗΝΟ ΣΠΟΥΔΩΝ	7 ^ο / Χειμερινό
ΤΙΤΛΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ	Διδακτική της Τέχνης Ι		
ΑΥΤΟΤΕΛΕΙΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΕΣ ΩΡΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ	ΠΙΣΤΩΤΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ	
Παρουσιάσεις-Διαλέξεις-Σεμινάρια	2		
Εργαστηριακή άσκηση	2		
Workshop(s) – Project – Έρευνα και Εργασίες	2		
Σύνολο:	6	6	
ΤΥΠΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ <i>Υποβάθρου, Γενικών Γνώσεων, Επιστημονικής Περιοχής, Ανάπτυξης Δεξιοτήτων</i>	Κατ' επιλογήν υποχρεωτικό θεωρητικό & εργαστηριακό μάθημα		
ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ:	Παιδαγωγικά, Ψυχολογία της Εκπαίδευσης		
ΓΛΩΣΣΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ και ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ:	Ελληνική		
ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΠΡΟΣΦΕΡΕΤΑΙ ΣΕ ΦΟΙΤΗΤΕΣ ERASMUS	Όχι		
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ (URL)	http://eclass.asfa.gr/		

2. ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Μαθησιακά Αποτελέσματα

Περιγράφονται τα μαθησιακά αποτελέσματα του μαθήματος οι συγκεκριμένες γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες καταλλήλου επιπέδου που θα αποκτήσουν οι φοιτητές μετά την επιτυχή ολοκλήρωση του μαθήματος.

Γενική περιγραφή του πεδίου της Διδακτικής της Τέχνης Ι:

Επισκόπηση της ιστορίας της καλλιτεχνικής εκπαίδευσης και των φιλοσοφικών της παραμέτρων. Εξέταση των μεθόδων και των προσεγγίσεων για τη διδασκαλία της τέχνης σε μικρά παιδιά. Μελέτη των αναπτυξιακών χαρακτηριστικών του μαθητή και των στρατηγικών για την διαφοροποιημένη μάθηση (differential learning). Εισαγωγή στην πρακτική της χρήσης οπτικών, ηχητικών και κειμενικών εκπαιδευτικών υλικών και την κατασκευή σχεδίων μαθημάτων που βασίζονται στη γνώση του περιεχομένου, την παιδαγωγική του εργαστηρίου και την παροχή στοιχείων από τους μαθητές. Συζήτηση, διαλέξεις, και εργαστήριο.

Αντικειμενικοί Στόχοι - Επιδιωκόμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα:

Ο διδακτικός στόχος του μαθήματος είναι να εισάγει τους μαθητές στις βασικές έννοιες και τις τεχνικές της διδασκαλίας των Εικαστικών στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Η ύλη του μαθήματος στοχεύει στην εισαγωγή των σπουδαστών στο περιεχόμενο, τη δομή και τις επιμέρους επιδιώξεις της διδακτικής του μαθήματος των Εικαστικών στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Επίσης, στόχο του μαθήματος αποτελεί η κατανόηση από τους σπουδαστές της σημασίας των μαθησιακών στόχων, της μεθοδολογίας και των στρατηγικών της διδακτικής των Εικαστικών στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Ένας ακόμα στόχος του μαθήματος είναι να εισάγει τους φοιτητές στην έννοια της δημιουργικότητας μέσω θεωριών και ερευνών και σε σχέση με τα Εικαστικά στην Εκπαίδευση. Τέλος, στόχος του μαθήματος αποτελεί η πρακτική κατάρτιση των φοιτητών, μέσω εικαστικών εργαστηρίων και τεχνικών διδακτικής των Εικαστικών στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Με την επιτυχή ολοκλήρωση του μαθήματος οι φοιτητές/τριες θα είναι σε θέση:

- Να κατανοούν τις βασικές έννοιες της Διδακτικής της Τέχνης, αξιοποιώντας τις στη διδακτική πράξη να αξιοποιούν τις κύριες διδακτικές θεωρίες και τις διδακτικές εφαρμογές, με αναφορές στα σχετικά αναλυτικά προγράμματα, αλλά και στον μετασχηματισμό και τις ανάλογες προσαρμογές του γνωστικού αντικείμενου, τη διατύπωση διδακτικών στόχων και των επιμέρους παραμέτρων και παραγόντων που μπορούν να επηρεάσουν την αποτελεσματικότητα της διδακτικής διαδικασίας.
- Να ερευνήσουν, σχεδιάσουν, διαχειριστούν, και αξιολογήσουν τις σχετικές με την τέχνη εμπειρίες των μαθητών της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, που βασίζονται στα πρότυπα του Προγράμματος Σπουδών.
- Να κατανοήσουν τα στάδια της ανάπτυξης που σχετίζονται με την ψυχική, κοινωνική, συναισθηματική και σωματική ανάπτυξη των παιδιών, προκειμένου να σχεδιάζουν κατάλληλα σχέδια μαθημάτων.
- Να χρησιμοποιούν επαρκώς υλικά και μέσα για την οπτική επικοινωνία.
- Να δημιουργίσουν σχέδια μαθημάτων για τη διδασκαλία της τέχνης σε συνάρτηση με τις γνωστικές διαδικασίες του μαθητή και τους στόχους του προγράμματος σπουδών, συμπεριλαμβάνοντας διεπιστημονικό, πολιτισμικό και τεχνολογικό περιεχόμενο. Ανάλυση της ιστορίας και των τρεχουσών τάσεων στην ανάπτυξη των σχεδίων μαθημάτων.
- Να αντιλαμβάνονται τις διαφορές της διδακτικής των Εικαστικών στην εκπαίδευση στην Ελλάδα και στον υπόλοιπο κόσμο.
- Να διακρίνουν τις βασικές έννοιες και τις τεχνικές της διδασκαλίας του μαθήματος των Εικαστικών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.
- Να διαμορφώνουν και να υλοποιούν στη πράξη ένα σχέδιο διδασκαλίας των Εικαστικών, στο Δημοτικό σχολείο.
- Να περιγράφουν τις θεωρίες της δημιουργικότητας, να συνδυάζουν αυτές και να εξετάζουν σχετικούς όρους.
- Να επεκτείνουν εφαρμογές από το εποικοδομητικό μοντέλο διδασκαλίας για έννοιες των Εικαστικών στη σχολική διδακτική πράξη.
- Να εντοπίζουν και να αξιοποιούν ανάλογα τα χαρακτηριστικά των διδακτικών εφαρμογών, ελέγχοντας το διδακτικό φαινόμενο ως μοναδική και ανεπανάληπτη κοινωνική μαθησιακή πραγματικότητα.
- Να αναπτύξουν μια κατανόηση των κοινοτικών, εθνικών και παγκόσμιων ταυτοτήτων τους, σε προσωπικό καθώς και σε επαγγελματικό πλαίσιο ως εκπαιδευτικοί.
- Να καταλάβουν τη σημασία και την εφαρμογή των σχεδίων μαθημάτων που προωθεί την εκτίμηση και την κριτική κατανόηση της διαφορετικότητας, της συμμετοχικότητας και της διεπιστημονικότητας.

Γενικές Ικανότητες

Λαμβάνοντας υπόψη τις γενικές ικανότητες που πρέπει να έχει αποκτήσει ο πτυχιούχος σε ποια / ποιες από αυτές αποσκοπεί το μάθημα.

- Αναζήτηση, ανάλυση και σύνθεση δεδομένων και πληροφοριών, με τη χρήση βιβλιογραφίας, εμπειρικής έρευνας και των απαραίτητων τεχνολογιών.
- Προσαρμογή σε νέες καταστάσεις κατά τη διδακτική πράξη και σύμφωνα με το υπόβαθρο μαθητών (Διδασκαλία των Εικαστικών).
- Λήψη αποφάσεων και βιωματικές δράσεις στα μαθήματα στο πανεπιστήμιο.
- Αυτόνομη εργασία.
- Ομαδική εργασία κατόπιν συνεννόησης ή προσθετικής εργασίας.
- Εργασία σε συνεργασία με πολιτιστικούς φορείς και κοινωνικούς φορείς. Εργασία

σε διεπιστημονικό περιβάλλον.

- Παράγωγή νέων ερευνητικών εργασιών και μεθοδολογικών εφαρμογών-εργαλείων για την σχολική τάξη.
- Σεβασμός στη διαφορετικότητα και ευαισθητοποίηση στη διαπολιτισμική επικοινωνιακή διάσταση της τέχνης.
- Άσκηση κριτικής και αυτοκριτικής
- Προαγωγή της ελεύθερης, δημιουργικής και επαγωγικής σκέψης.
- Ανάλυση, σύνθεση και παραγωγή νέων ερευνητικών ιδεών.
- Επίδειξη κοινωνικής και επαγγελματικής ευαισθησίας απέναντι σε ειδικό κοινό (άτομα με αναπηρία, ειδικές σχολικές ομάδες, κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες).

- Οι φοιτητές πρέπει να οικειοποιηθούν πρακτικές και διδακτικές μεθόδους ειδικές για το μάθημα των Εικαστικών και στρατηγικές της διδακτικής πράξης τις οποίες θα εφαρμόσουν στην τάξη σε καλλιτεχνικά μαθήματα κατά την άσκηση του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού με αποδέκτη παιδιά ηλικίας 6-12 ετών.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

1. Η καλλιτεχνική ανάπτυξη του παιδιού στις διάφορες Εκπαιδευτικές Βαθμίδες.
2. Κριτική παρουσίαση βασικών εννοιών από το χώρο της Διδακτικής των Εικαστικών στο Δημοτικό, όπως αναλυτικό πρόγραμμα, σκοποί, στόχοι της διδασκαλίας, οργάνωση της διδασκαλίας, σχέδιο μαθήματος, μαθησιακό αποτέλεσμα, αξιολόγηση της διδακτικής δραστηριότητας, διδακτικό υλικό (έντυπο και ηλεκτρονικό).
3. Ιστορική αναδρομή στην Διδακτική της Τέχνης:
 - Τάσεις της διδακτικής της τέχνης από το χτές στο σήμερα
 - Μεταμοντερνισμός και διδακτική της τέχνης
 - Πολυτισμική – Διαπολιτισμική αγωγή της τέχνης
4. Διαχείριση αίθουσας διδασκαλίας και συμπεριφοράς.
5. Εκπαιδευτικός σχεδιασμός (στρατηγικές διδακτικών μεθόδων και τεχνικές - Πρωτοβάθμια εκπαίδευση).
6. Μεθοδολογία Σχεδίων Μαθήματος.
7. Εκπαιδευτικά μέσα και Τεχνολογία.
8. Αρχές του εργαστηρίου – Εργαστηριακές ασκήσεις.
 1. Η πειραματική διδασκαλία.
 2. Το πρότζεκτ ως μέθοδος και διδακτικό εργαλείο.
 3. Το εποικοδομητικό μοντέλο μάθησης.
 4. Οι προϋπάρχουσες ιδέες των μαθητών για διάφορες έννοιες των Εικαστικών.
 5. Παραδείγματα εποικοδομητικής διδακτικής προσέγγισης για μαθητές Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.
 6. Τεχνικές για τη μύηση του παιδιού στην καλλιτεχνική κληρονομιά, την συνειδητοποίηση της κοινωνικής ύπαρξης και του ρόλου της Τέχνης και ολοκλήρωση της προσωπικότητας μέσω της Τέχνης.
 7. Θεωρίες για τη δημιουργικότητα και πώς έχει ερευνηθεί μέχρι σήμερα.
 8. Η δημιουργικότητα και πως αναπτύσσεται στην εκπαιδευτική πράξη μέσω των Εικαστικών στην Εκπαίδευση.
 9. Σχέση εκπαιδευτικού - μαθητών. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού.
 10. Η συμβολή των Εικαστικών στη βελτίωση των διαπροσωπικών σχέσεων των παιδιών της σχολικής ηλικίας.
 11. Η αυτογνωσία και η καλλιέργεια της ψυχικής υγείας του παιδιού μέσω των Εικαστικών.

12. Προγραμματισμός μαθημάτων, αποτίμηση της μάθησης, αναγκαία μέσα.
13. Η πρακτική κατάρτιση των φοιτητών σε αναπτυξιακές τεχνικές των Εικαστικών.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ: Θεωρητικό & Εργαστηριακό μάθημα

4. ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ και ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

<p>ΤΡΟΠΟΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ <i>Πρόσωπο με πρόσωπο, Εξ αποστάσεως εκπαίδευση κ.λπ.</i></p>	<p>Πρόσωπο με πρόσωπο</p>																							
<p>ΧΡΗΣΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ <i>Χρήση Τ.Π.Ε. στη Διδασκαλία, στην Εργαστηριακή Εκπαίδευση, στην Επικοινωνία με τους φοιτητές</i></p>	<p>- Χρήση Τ.Π.Ε. στη διδασκαλία - Χρήση Τ.Π.Ε. στην εργαστηριακή εκπαίδευση - Χρήση Τ.Π.Ε. στην επικοινωνία με τους φοιτητές</p> <p>(π.χ.: Προβολή οπτικο- ακουστικού υλικού. Διαδίκτυο Υποστήριξη Μαθησιακής διαδικασίας μέσω της ηλεκτρονικής πλατφόρμας e-class (Ανάρτηση υλικού μαθήματος, ασκήσεων, βιβλιογραφίας, ανακοινώσεων)</p>																							
<p>ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ <i>Περιγράφονται αναλυτικά ο τρόπος και μέθοδοι διδασκαλίας. Διαλέξεις, Σεμινάρια, Εργαστηριακή Άσκηση, Άσκηση Πεδίου, Μελέτη & ανάλυση βιβλιογραφίας, Φροντιστήριο, Πρακτική (Τοποθέτηση), Κλινική Άσκηση, Καλλιτεχνικό Εργαστήριο, Διαδραστική διδασκαλία, Εκπαιδευτικές επισκέψεις, Εκπόνηση μελέτης (project), Συγγραφή εργασίας / εργασιών, Καλλιτεχνική δημιουργία, κ.λπ.</i></p> <p><i>Αναγράφονται οι ώρες μελέτης του φοιτητή για κάθε μαθησιακή δραστηριότητα καθώς και οι ώρες μη καθοδηγούμενης μελέτης ώστε ο συνολικός φόρτος εργασίας σε επίπεδο εξαμήνου να αντιστοιχεί στα standards του ECTS</i></p>	<table border="1"> <thead> <tr> <th data-bbox="683 902 1015 969">Δραστηριότητα</th> <th data-bbox="1015 902 1350 969">Φόρτος Εργασίας Εξαμήνου</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="683 969 1015 1003">Διαλέξεις – Παρουσιάσεις</td> <td data-bbox="1015 969 1350 1003">25</td> </tr> <tr> <td data-bbox="683 1003 1015 1070">Εκπόνηση προσωπικής εργασίας</td> <td data-bbox="1015 1003 1350 1070">15</td> </tr> <tr> <td data-bbox="683 1070 1015 1104">Εργαστηριακές Ασκήσεις</td> <td data-bbox="1015 1070 1350 1104">45</td> </tr> <tr> <td data-bbox="683 1104 1015 1171">Μελέτη και ανάλυση βιβλιογραφίας</td> <td data-bbox="1015 1104 1350 1171">5</td> </tr> <tr> <td data-bbox="683 1171 1015 1205">Workshop(s) - Project</td> <td data-bbox="1015 1171 1350 1205">25</td> </tr> <tr> <td data-bbox="683 1205 1015 1272">Εκπόνηση μελέτης-Έρευνα πεδίου</td> <td data-bbox="1015 1205 1350 1272">5</td> </tr> <tr> <td data-bbox="683 1272 1015 1305">Σεμινάρια</td> <td data-bbox="1015 1272 1350 1305">15</td> </tr> <tr> <td data-bbox="683 1305 1015 1339">Διαδραστική διδασκαλία</td> <td data-bbox="1015 1305 1350 1339">10</td> </tr> <tr> <td data-bbox="683 1339 1015 1373">Εκπαιδευτικές επισκέψεις</td> <td data-bbox="1015 1339 1350 1373">5</td> </tr> <tr> <td data-bbox="683 1373 1015 1435">Σύνολο Μαθήματος</td> <td data-bbox="1015 1373 1350 1435">150</td> </tr> </tbody> </table>		Δραστηριότητα	Φόρτος Εργασίας Εξαμήνου	Διαλέξεις – Παρουσιάσεις	25	Εκπόνηση προσωπικής εργασίας	15	Εργαστηριακές Ασκήσεις	45	Μελέτη και ανάλυση βιβλιογραφίας	5	Workshop(s) - Project	25	Εκπόνηση μελέτης-Έρευνα πεδίου	5	Σεμινάρια	15	Διαδραστική διδασκαλία	10	Εκπαιδευτικές επισκέψεις	5	Σύνολο Μαθήματος	150
Δραστηριότητα	Φόρτος Εργασίας Εξαμήνου																							
Διαλέξεις – Παρουσιάσεις	25																							
Εκπόνηση προσωπικής εργασίας	15																							
Εργαστηριακές Ασκήσεις	45																							
Μελέτη και ανάλυση βιβλιογραφίας	5																							
Workshop(s) - Project	25																							
Εκπόνηση μελέτης-Έρευνα πεδίου	5																							
Σεμινάρια	15																							
Διαδραστική διδασκαλία	10																							
Εκπαιδευτικές επισκέψεις	5																							
Σύνολο Μαθήματος	150																							
<p>ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΦΟΙΤΗΤΩΝ</p>	<p>1. Κριτήρια αξιολόγησης</p> <p>1. Κριτήρια αξιολόγησης εργαστηριακών ασκήσεων εξαμήνου</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Βαθμός συμμετοχής και συνεργασίας στην ομάδα 2. Βαθμός πρωτοτυπίας 3. Ανταπόκριση στις σχεδιαστικές απαιτήσεις <p>2. Κριτήρια αξιολόγησης εργασιών εξαμήνου</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Προφορική παρουσίαση της εργασίας 20% 2. Πρωτοτυπία της εργασίας 15% 3. Επιστημονικό περιεχόμενο της εργασίας 45% 4. Δομή του κειμένου της εργασίας 20% 																							

	<p>2. Μέθοδοι αξιολόγησης</p> <p>1. Προφορική αξιολόγηση: 50%</p> <p>2. Γραπτή αξιολόγηση: 50%</p> <p>Συνδυασμός των δυο μεθόδων.</p> <p>Αναλυτικότερα:</p> <p>-Συμμετοχή/υλοποίηση εργαστηριακής εργασίας: 40%</p> <p>-Συμμετοχή/υλοποίηση Project: 10%</p> <p>-Δημόσια παρουσίαση: 10%</p> <p>-Γραπτή εργασία - Μελέτη – Έρευνα – Βιβλιογραφικές αναφορές: 40%</p>
	<p>3. Γλώσσα Αξιολόγησης</p> <p>Ελληνική</p>
	<p>4. Πρόσβαση στους φοιτητές</p> <p>1 Προφορική ενημέρωση φοιτητή</p> <p>2 Βαθμολογική αξιολόγηση</p> <p>3 Γραπτή, περιγραφική αξιολόγηση</p> <p>4 Δημόσια παρουσίαση έργου/εργασίας</p> <p>Τα κριτήρια αξιολόγησης είναι προσβάσιμα στους φοιτητές στην ηλεκτρονική πλατφόρμα e-class του μαθήματος</p>

5. ΣΥΝΙΣΤΩΜΕΝΗ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

-Προτεινόμενη Βιβλιογραφία :

-Συναφή επιστημονικά περιοδικά:

ΒΑΣΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ (Από τον Εύδοξο):

- Charman L. (1993). Διδακτική της Τέχνης, Προσεγγίσεις στην καλλιτεχνική αγωγή. Αθήνα: Νεφέλη.
- Σάλλα Τιτίκα, (2008). Καλλιτεχνική παιδεία και παιδαγωγικά συστήματα, Νήσος

Βιβλιογραφία:

Ξενόγλωσση:

- Cherryholmes, C. H. (1988). Power and criticism: Poststructural investigations in education. New York: Teachers College Press.
- Clark, R. (1996). Art education: Issues in postmodernist pedagogy. Reston, VA: NAEA.
- Clark, G. and Zimmerman, E. (2004). Teaching talented art students: Principles and practices. New York: Teachers College Press.
- Dewey, John. (1922/1916). Democracy and education: An introduction to the philosophy of education. New York: Macmillan.
- Dewey, J. (1934). Art as experience. New York: Minton, Balch & Company.
- Dow, A. W. (1899/1997). Composition. Los Angeles: University of California Press.
- Dow, A. W. (1912). The theory and practice of teaching art. New York: Teachers College Columbia University.
- Efland, A. (1990). A history of art education: Intellectual and social currents in teaching the visual arts. New York: Teachers College Press.

- Eisner, E. W. (2002). *The Arts and the Creation of Mind*. New Haven & London: Yale University Press.
- Florida, R. (2002). *The rise of the creative class: And how it's transforming work, leisure, community, and everyday life*. New York: Basic Books.
- Freedman, K. (2003). *Teaching visual culture: Curriculum, aesthetics and the social life of art*. New York: Teachers College Press.
- Freedman, K. (Ed.). (2009). *Looking back: Editor's selection from 50 years of "Studies in Art Education"*. Reston, VA: NAEA.
- Gardner Howard, (1983 & Second Edition: 1993). *Frames Of Mind: The Theory Of Multiple Intelligences*, New York: Basic Books.
- Gardner Howard, (1993). *Multiple Intelligences: The Theory In Practice*. New York: Basic Books
- Hutchens, J. and Suggs, M. (Eds.) (1997). *Art education: Content and practice in a postmodern era*. Reston VA: NAEA
- Kandinsky, W. (1914/1977). *Concerning the spiritual in art*. New York: Dover Publications, Inc.
- Smith, R. A. (Ed.). (1989). *Discipline-based art education: origins, meaning, and development*. Urbana: University of Illinois Press.
- Stankiewicz, M. A. and Soucy, D. (Eds.). (1990). *Framing the past: Essays on art education*. Reston VA: NAEA.
- Stankiewicz, M. A. (Ed.) (2001). *Roots of art education practice*. Worcester, MA: Davis Publications, Inc.
- Stout, C. J. (2002). *The flower teachers: Stories for a new generation*. Reston VA: NAEA.
- Tomlinson, C. A. (1999). *The differentiated classroom: Responding to the needs of all learners*. Alexandria, VA: ASCD.
- Tomlinson, C. A. (August, 2000). *Differentiation of Instruction in the Elementary Grades*. ERIC Digest. ERIC Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education.
- Wilson, L. L. W. (1900). *Picture study in elementary schools*. New York: Macmillan Co.
- Ziegfeld, E. (1953) *Education and art, a symposium*. Paris: Unesco

Ελληνόγλωσση:

Giorgio Agamben, *Η κοινότητα που έρχεται*, μετάφραση Θάνος Ζαρταλούδης, Ίνδικτος, Αθήνα 2007.

Walter Benjamin, *Τα παιδικά χρόνια στο Βερολίνο το χίλια εννιακόσια*, μετάφραση Ιωάννα Αβραμίδου, επίμετρο Rolf Tiedemann και Theodor Adorno, Άγρα, Αθήνα 2005.

Pierre Bourdieu, *Η Διάκριση: Κοινωνική κριτική της καλαισθητικής κρίσης*, Πατάκης, Αθήνα 2013.

Nicolas Bourriaud, *Σχεσιακή Αισθητική*, Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών, Αθήνα 2015.

Παναγιώτα Γούναρη – Γιώργος Γρόλλιος (επιμέλεια), *Κριτική Παιδαγωγική, Μια συλλογή κειμένων*, Gutenberg, Αθήνα 2010.

Gilles Deleuze, *Η κοινωνία του ελέγχου*, Ελευθεριακή Κουλτούρα, Αθήνα 2001.

Gilles Deleuze, *Φουκώ*, μετάφραση Τάσος Μπέτζελος, Πλέθρον, Αθήνα 2005.

Gilles Deleuze - Felix Guattari, *Καπιταλισμός και σχιζοφρένεια, ο αντί – οιδίπους*, μετάφραση Καίτη Χατζηδήμου, Ιουλία Ράλλη, Προβλήματα του Καιρού μας, Ράππα, Αθήνα 1977.

C. Edwards, L.Gandini, G. Forman, *Reggio Emilia: Οι χίλιες γλώσσες των παιδιών προσχολικής ηλικίας*, Πατάκη, Αθήνα 2006.

Marc Ferro, Philippe Jeammet, *Ποιες γνώσεις και ποιες αξίες να μεταδώσουμε στα παιδιά μας;*, μετάφραση Πελαγία Μαρκέτου, Μεταίχμιο, Αθήνα 2000.

Michel Foucault, *Το μάτι της εξουσίας*, μετάφραση Τάσος Μπέτζελος, Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2008.

Paulo Freire (1974). *Η Αγωγή του Καταπιεζόμενου* (μτφρ.Γ Κρητικού) Αθήνα: Ράππας. •

Paulo Freire (1977). *Η πολιτιστική δράση για την κατάκτηση της ελευθερίας*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Paulo Freire, *Δέκα επιστολές προς εκείνους που τολμούν να διδάσκουν*, Επίκεντρο, Αθήνα 2009.

Celestin Freinet, *Το σχολείο του λαού*, μετάφραση Κατερίνα Δεναξά – Βενι-εράτου, πρόλογος Ελίζ Φρενέ, Οδυσσεάς, Αθήνα 1977.

Hans – Georg Gadamer, *Truth and Method*, Second Edition, Revised edition, μετάφραση Joel Weinsheimer, Donald G. Marshall, London: Sheed and Ward, 1989. •

Hans – Georg Gadamer, *Ο λόγος στην εποχή της επιστήμης*, μετάφραση Λευτέρης Αναγνώστου,

Νήσος, Αθήνα 1997.

Michael Goehlich (επιμέλεια), *Παιδοκεντρική διάσταση στη μάθηση, Ανοιχτό σχολείο, Εναλλακτικό σχολείο, Σχολείο της κοινωνίας, Σχολείο του Reggio*, μετάφραση Ε. Νούσια, εισαγωγή – επιμέλεια Κ. Χρυσάφιδης, Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα 2003.

Daniel Goleman, (1995). *Η συναισθηματική νοημοσύνη*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Daniel Goleman, (1998). *Η συναισθηματική νοημοσύνη, γιατί το Ε.Ο. είναι σημαντικότερο από το Ι.Ο.* (3η έκδοση), Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Felfix Guattari, *Οι τρεις οικολογίες*, μετάφραση Μάντα Σολωμού, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1991.

Michael Hardt – Antonio Negri, *Πλήθος, Πόλεμος και δημοκρατία στην εποχή της Αυτοκρατορίας*, μετάφραση Γιώργος Καράμπελας, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2011.

Roger A. Hart, *Τα παιδιά συμμετέχουν, θεωρία και πρακτική της εμπλοκής παιδιών στην ανάπτυξη της κοινότητας και τη φροντίδα του περιβάλλοντος*, μετάφραση Αγγελική Κεσόγλου, Αναστασία Ελευθερίου, πρόλογος–επιμέλεια Κωνσταντίνα Ταμουτσέλη, Επίκεντρο, Αθήνα 2011.

Edmund Husserl, *Η κρίση του ευρωπαϊκού ανθρώπου και η φιλοσοφία*, μετάφραση Θεόδωρου Λουπασάκη, Έρασμος, Αθήνα 1991.

Ivan Illich (1976). *Κοινωνία χωρίς σχολεία*. Αθήνα: Βέργος•

Ελένη Καραγιάννη, *Το Ημερολόγιο μιας Δασκάλας - Ιστορίες από το προσφυγικό*, Εκδόσεις 24 γράμματα

Henry Lefebvre, *Δικαίωμα στη πόλη, Χώρος και πολιτική*, μετάφραση Πάνος Τουρνικιώτης, Κλώντ Λωράν, Παπαζήσης, Αθήνα 1977.

Μαρία Μοντεσσόρι, *Παιδαγωγικό μανιφέστο*, Γλάρος, Αθήνα 1990.

Νίκος Μπαλής (επιμέλεια), *Η ιδεολογία της εκπαίδευσης και η μάθηση της ελευθερίας*, Καστανιώτης, Αθήνα 1979.

Α. Σ. Νηλ, Σάμερχιλ. *Το ελεύθερο σχολείο*, Μτφρ. Σ. Τσάμης, Καστανιώτης, Αθήνα 1989.

Μαρία Νικολακάκη (επιμέλεια), *Η κριτική παιδαγωγική στο νέο μεσαίωνα*, πρόλογος Henry Giroux, επίλογος Ana Maria Freire, μετάφραση Αγάπη Δενδά-κη, Νίκος Πατέλης, Σιδέρης, Αθήνα 2011. •

Jacques Ranciere, *Το μίσος για την δημοκρατία*, μετάφραση – επίμετρο Βίκυ Ιακώβου, Πεδίο, Αθήνα 2009.

Jacques Ranciere, *Ο αδαής δάσκαλος, Πέντε μαθήματα πνευματικής χειραφέτησης*, μετάφραση Δάφνη Μπουρνάνου, Νήσος, Αθήνα 2008. •

John Roberts, *Σχετικά με τη φιλοσοφία της καθημερινής ζωής*, πρόλογος Μπάμπης Μπαλτάς, μετάφραση Γιώργος Καράμπελας - Χαράλαμπος Μπαλτάς, Futura, Αθήνα 2003.

George Steiner, *Τα μαθήματα των δασκάλων*, μετάφραση Σεραφείμ Βελέντζας, Scripta, Αθήνα 2011.

Κυριακή Τσουκαλά, *Τάσεις στη σχολική Αρχιτεκτονική. Από την παιδοκεντρική λειτουργικότητα στη μεταμοντέρνα προσέγγιση*, Επίκεντρο, Αθήνα 2010.

Raul Zibechi, *Αυτονομίες και χειραφετήσεις*. Η Λατινική Αμερική σε κίνηση, Αλάνα, Αθήνα 2010. •

Ενδεικτικές ελληνόγλωσσες πηγές στο διαδίκτυο:

Το σχολείο της φύσης και των χρωμάτων. Δημοτικό Σχολείο και Νηπιαγωγείο Φουρφουρά.

Διαθέσιμο στο: <https://fourfourasweb.wordpress.com/>

vrahokipos.net (2013). Illich: Γιατί πρέπει να καταργήσουμε τα σχολεία. Διαθέσιμο στο:

<http://tvxs.gr/news/paideia/illich-giati-prepei-na-katargisoyme-ta-sxoleia>

Παιδαγωγική ομάδα «Σκασιαρχείο» (2014). Πειραματικοί ψηλαφισμοί για ένα σχολείο της κοινότητας - Ποιοι είμαστε. Διαθέσιμο στο: <https://skasiarxeio.wordpress.com/about/>

Παιδικό στέκι «Το Σπόρι» (2016). Μήνυμα από συνέλευση «Ελεύθερα Σχολεία». Να δώσουμε τέλος στην ομηρεία της παιδικής ηλικίας. Διαθέσιμο στο: <https://paidikostekitospori.wordpress.com/>

Πιλοτικό πρόγραμμα «Συνεργατικά Σχολεία» (2017). Διαθέσιμο στο:

<http://pilotikofreinet.weebly.com/>

Συμβολή στην κριτική του σύγχρονου σχολείου μέσα από το φως των απόψεων του Ivan Illich

(Αχρονολόγητο). Διαθέσιμο στο: <http://vrahokipos.net/old/against/education/bob.htm>

Συνέλευση του Αλλιιώτικου Σχολείου «το Μικρό Δέντρο» (2015). Ενημερωτικός ιστότοπος της Συνέλευσης του Αλλιιώτικου Σχολείου. Διαθέσιμο στο: <http://alliotikosxoleio.espiblogs.net/>

Τα Μπισκούνια (2014). Αυτοοργανωμένη παιδαγωγική κοινότητα. Διαθέσιμο στο: <http://biskounia.blogspot.com/>